

Rola wartości chrześcijańskich w wychowaniu.

„W wychowaniu (...) chodzi o to, aby człowiek stawał się coraz bardziej człowiekiem, o to, aby bardziej był, a nie tylko więcej miał – aby więc poprzez wszystko co ma, co posiada, umiał bardziej i pełniej być człowiekiem – to znaczy, aby również umiał bardziej być nie tylko z drugim, ale także dla drugich”.

Jan Paweł II, Przemówienie w siedzibie UNESCO; 2.06.1980r.

Człowiek spotyka się z wartościami w swym codziennym życiu. Wybiera pomiędzy dobrem i złem, oddziela to co ważne od nieważnego. Wartości mają wpływ na życie ludzkie, na jego sens i relacje międzypersonalne, umiejętność rozwiązywania problemów, stosunku do siebie samego, świata, także otoczenie, w którym funkcjonuje. Człowiek w owym spotkaniu z wartościami, które odnajduje we wspólnocie z ludźmi i Bogiem staje się osobowością¹.

Nauczyciele w swej pracy wychowawczej powinni dążyć do tego, aby uczniowie znajdowali w szkole środowisko wszechstronnego rozwoju osobowego w wymiarach moralnym i duchowym. By poszukiwali wartości ważnych dla odnalezienia własnego miejsca w świecie, przygotowywali się do rozpoznawania wartości moralnych, dokonywania wyborów i hierarchizacji wartości oraz mieli możliwość doskonalenia się².

W literaturze odnaleźć można wiele definicji słowa *wartość*. M. Łobocki mówi o braku zgodności w rozumieniu wartości. Dla każdej nauki wartość ma inne brzmienie. Pojęcie to stanowi podstawową kategorię aksjologii (nauki o wartościach) i oznacza ona w teorii wychowania wszystko co uchodzi za ważne i cenne dla jednostki i społeczeństwa oraz jest ze wszystkich miar godne pożądania, co łączy się z pozytywnymi przeżyciami i stanowi jednocześnie cel dążeń ludzkich. Nierzadko nazwa wartość jest kryterium oceny interesujących nas osób, rzeczy, zjawisk lub norm. W tym wypadku wartość jest podstawą, ważnym punktem odniesienia do uznania czegoś za dobre lub złe³.

Współcześnie słowo wartość jest używane w trzech znaczeniach:

¹ L. Ćwiek, *Wartości w wychowaniu*, http://www.wychowawca.pl/miesiecznik_nowy/2007/12-2007/03.htm.

² M. Talarczyk, *Znaczenie wartości*, http://www.wychowawca.pl/miesiecznik/06_138/02.htm

³ M. Łobocki, *teoria wychowania w zarysie*, Impuls, Kraków 2007, s. 96.

- Po pierwsze, słowo to oznacza albo własność rzeczy, albo rzecz, która jest obdarzona tą własnością.
- Po drugie, w mowie potocznej słowo wartość ma znaczenie dodatnie, natomiast w języku filozofii jest ono także używane w znaczeniu ujemnym. W życiu codziennym mówi się, że wartością jest zdrowie, miłość, sprawiedliwość, natomiast brzydota, choroba, kłamstwo nie są wartościami. W języku filozoficznym są to wartości negatywne, ujemne.
- Po trzecie, wartości w sensie szerszym to wartości filozoficzne, a w węższym to wartości gospodarcze, na przykład wartość ekonomiczna, w szczególności cena⁴.

Wartościami najwyższymi są wartości religijne, trwale włączone w ludzką naturę, są nieporównywalne z żadnymi innymi wartościami. Max Scheler uwypuklił drogę wartości ku Bogu, zwrócił uwagę na to, że wśród istniejących wartości najwyższą ich odmianę stanowią wartości religijne, które finalizują się ostatecznie w wartości absolutnej, to jest w Bogu⁵.

Poniżej przedstawiłam hierarchię wartości tegoż filozofa niemieckiego Maxa Schelera, który podaje, że na drabinie wartości należy od dołu wymienić:

1. *Wartości hedonistyczne* – przyjemne - nieprzyjemne lub też - wygodne - niewygodne. Hedonizm może być zmysłowy, intelektualny (duchowy). Można powiedzieć, że to wartości zmysłowe - obejmują przedmioty przyjemności i bólu oraz różnego rodzaju dobra użytkowe;
2. *Wartości witalne* – np. życie, zdrowie, sytość, tężyzna fizyczna, sprężystość ciała itd. Zdaniem Schelera życie jest wartością podstawową, ale nie jedyną i ostateczną. Błąd witalizmu polega na tym, że uznaje on ważność wartości witalnych, ale odrzuca inne wartości;
3. *Wartości duchowe* – prawda, dobro i piękno. Z prawdą wiąże się prawdomówność, rzetelność, obiektywność, wszechstronność, a także mądrość, przenikliwość, umiejętność dobrej rady.

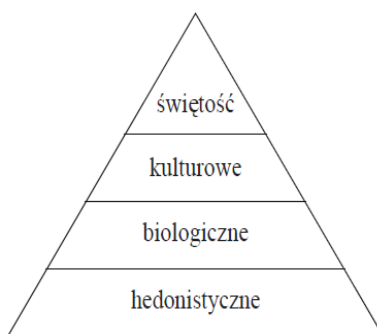
⁴ M. Talarczyk, *Znaczenie wartości*, dz. cyt.

⁵ Tamże.

Nosicielem wartości duchowych jest człowiek jako osoba. To nie ciało, ale osoba jest mężna, obiektywna, prawdomówna, sprawiedliwa. Hierarchia wartości nie zatrzymuje się na wartościach duchowych, lecz daje szansę otwarcia się na sferę absolutności, tj. świętości.

4. Świętość – jest to najbardziej specyficznie ludzkie doświadczenie aprioryczne, tzn. niemające swego źródła w doczesności. Doświadczenie to, przekracza wszelkie inne doświadczenia, odzwierciedla się w człowieku jako osobie w postaci czegoś, co jednocześnie budzi bojaźń i pociąga (fascynuje) ku sobie. Świętość jest źródłem religii i religijności⁶.

Hierarchię wartości w postaci graficznej można przedstawić w formie stożka:

Im wyżej umieszczona jest wartość, tym większą ma moc nadawania sensu i kształtu wartościom niższym w hierarchii. Wszystkie wartości razem stanowią system, który wyraża pełnię osoby ludzkiej, ale absolutyzowanie którejś z nich lub eliminowanie jednej z nich w systemie prowadzi do dewiacji osobowości.

Wartości nie są poddane czasowi. Czas ma władzę nad życiem ludzkim, stąd włączenie wartości w życie ludzkie kieruje go w stronę niezniszczalności, wieczności, transcendencji. Świętość z najwyższego pułapu wartości przenika niższe wartości i utrwala to, co chwilowe (czasowe), przemienia je w to, co wieczne i niezmienne. To dzięki świętości wartości z niższego szczebla otrzymują właściwy sobie sens. Wartości hedonistyczne, witalne i duchowe nie mają sensu same dla siebie, lecz są dla człowieka. One zobowiązują, wyrażają przykazanie obrony każdego człowieka.

Wcielając wartości do swego życia, człowiek oddaje hołd człowieczeństwu (osobie), którego jest nosicielem. Mówiąc inaczej, to dzięki wartościom następuje ocalenie w nas naszego człowieczeństwa⁷.

Wartości chrześcijańskie wynikają z natury ludzkiej, zawierają w sobie wartości ogólnoludzkie wzmocnione przez Objawienie (Dekalog, Kazanie na górze), odkrywanych przez rozum, potwierdzone przez prawo natury. Nazywane często także wartościami związanymi z prawami człowieka. Oznaczają taką esencję wartości, jaką dzieje ludzkości

⁶ W. Dyk, *Wartości chrześcijańskie podstawą wychowania w szkole europejskiej*, w: *Wychowanie moralne w szkole katolickiej*, pod. red. A. J. Sowińskiego, A. Dymera, KWADRA, Szczecin 2003, s. 231 – 232.

⁷ Tamże, s. 232 – 233.

wydobyły z istoty człowieka. Aksjologiczne przesłanie Jezusa Chrystusa jest przesłaniem ogólnoludzkim.

„Wartości określa się jako chrześcijańskie, ponieważ Chrystus pierwszy sformułował prawdę, że Bóg z miłości stwarza, kocha i powołuje każdego człowieka do wspólnoty życia z sobą i to jest zasadniczy powód, iż mimo różnic fizycznych, rasowych czy kulturowych każdy człowiek ma taką samą wartość i godność! Taką samą wartość i godność posiada laureat nagrody Nobla oraz człowiek upośledzony umysłowo, najbogatszy człowiek świata i uliczny żebrak, dziecko poczęte w łonie matki i starzec bliski śmierci. (...)

Jest to podstawowa prawda chrześcijańskiego systemu wartości, ale należy ona do obiektywnego porządku moralnego, który bezwzględnie powinien być respektowany przez wszystkich ludzi, również przez ateistów”⁸.

Do tych ogólnych wartości chrześcijaństwo dodało swoje specyficzne wartości, jak miłość nieprzyjaciół, pierwszeństwo dobra ogólnego nad jednostkowym, pierwszeństwo człowieka nad rzeczą (człowiek stanowi wartość centralną) oraz koncepcję czasu, w której człowiek odgrywa rolę współtwórczą, tj. ukazuje się twórcze działanie człowieka w kontekście zamiarów Boga Stwórcy. Każde działanie poza tym kontekstem jest burzeniem, „zamazywaniem” wizerunku Boga wśród jego stworzeń, a nawet unicestwianiem. Twórcze działanie człowieka ujawnia się przy pełnym zaakceptowaniu praw natury, które rozświetlają zasady chrześcijańskie⁹.

Wartości chrześcijańskie są trwałe, ogólnoludzkie, ponadczasowe i uniwersalne, ponieważ wyrosły ze zrozumienia natury człowieka, a nie jedynie z wiary. Dają one rękojmię normalności i przetrwania życia, co istotnie podnosi ich znaczenie wśród wszystkich pozostałych wartości. Są podstawowym stymulatorem rozwoju umysłowego, kulturalnego, społecznego i moralnego ludzkości. Ich akceptacja zapobiega i przeciwdziała dehumanizacji różnych dziedzin życia, występowaniu zjawisk patologii społecznej, groźbie zagłady atomowej lub ekologicznej¹⁰.

Świat, w którym żyjemy, jest światem wartości, a życie samo w sobie jest procesem realizowania określonych wartości. Człowiek nie może więc od wartości uciec, jest niejako skazany na ich realizację. Wybór wartości i zakres ich realizacji świadczy o wartościach

⁸ L. Ćwiek, *Wartości w wychowaniu*, dz. cyt.

⁹ W. Dyk, *Wartości chrześcijańskie podstawą wychowania w szkole europejskiej*, dz. cyt., s. 235.

¹⁰ M. Talarczyk, *Znaczenie wartości*, dz. cyt.

uznawanych przez człowieka i decyduje o tym, czy jego życie będzie autentycznie ludzkie, czy też ulegnie degradacji¹¹.

Wychowanie musi prowadzić do głębi człowieczeństwa, które jest treścią życia osoby, jej integralnego rozwoju. Podstawową wartością i warunkiem wychowania jest pomaganie wychowankowi, by uczył się prawdy o sobie i świecie, by coraz dokładniej odróżniał to, co mu służy i co go rozwija od tego, co mu zagraża i co rozwija od tego, co mu zagraża i co ogranicza jego rozwój, co niszczy jego wolność, więzi. Główne problemy szkolnego wychowania wynikają z istniejącego wokół szkoły i ciągle przybierającego na sile chaosu w sferze wartości. Chaos ten destrukcyjnie odbija się w naszym życiu publicznym, zdaje się dominować w sferze polityki i środków masowego przekazu. Wychowanie jest procesem, który ma prowadzić do wszechstronnego rozwoju ucznia do pełni człowieczeństwa, powinno więc mieć oparcie w doskonałym wzorcu. Człowiek sam nie jest zdolny do takiej przemiany, dlatego odczuwa potrzebę znalezienia jakiegoś uniwersalnego wzorca, kogoś, kto poprowadzi go we właściwym kierunku. Wartościami niebudzącymi wątpliwości są wartości uniwersalne i ponadczasowe. Są nimi wartości chrześcijańskie¹².

Trudniej jest przyjąć i zaakceptować wartości chrześcijańskie dzieciom i młodzieży. Aczkolwiek dzięki tym wartościom stajemy się ludzcy. Na swej mocy zyskuje „być” niż „mieć”, co oznacza, że cenniejsze jest dla nas to kim jesteśmy aniżeli to co posiadamy i ile posiadamy. Jak więc można przekazywać wartości chrześcijańskie dzieciom i młodzieży? *„Najpiękniejsze odpowiedzi są najprostsze. A więc przez umysł i przez serce. Być z nimi i pokochać ich takimi, jacy są dziś, ale w drodze do bycia lepszymi jutro. Szanować ich sumienie, bo to jest miejsce spotkania Boga w człowieku. Widzieć jednostkę, osobę, ale formować przez grupę, wspólnotę... (...). Bez modlitwy z nimi i za nich ten zabieg się nie uda”¹³.*

Wychowawca powinien realizować głoszony ideał, wówczas będzie to bardziej atrakcyjne i pociągające dla wychowanka. Należy stawiać zwłaszcza sobie wysokie wymagania, podczas identyfikowania się z wartościami i sprawić by stały się częścią własnej kultury moralnej¹⁴. Bardzo skuteczną techniką jest dawanie dobrego przykładu wychowankom, co sprawi, że wychowawca stanie się bardziej wiarygodnym wzorem

¹¹ Tamże.

¹² L. Ćwiek, *Wartości w wychowaniu*, dz. cyt.

¹³ Tamże.

¹⁴ Por. M. Łobocki, *Teoria wychowania w zarysie*, dz. cyt., s. 106 – 107.

osobowym dzięki zgodzie z wartościami, które głosi. Włączenie wartości chrześcijańskich w życie ludzkie przemienia je w to, co wieczne i niezmienne, kieruje w stronę niezniszczalności, wieczności¹⁵.

Religia daje mocną podstawę i jasno ukazuje cel, jakim jest wychowanie człowieka na podobieństwo Boga, który przez Swego Syna stał się człowiekiem. Człowiekiem, który zawsze dla ludzi wierzących jest najlepszym wzorem i ideałem. Tylko w oparciu o taki wzór najwspanialszego nauczyciela, najświętszego człowieka, a zarazem Boga, w którego wierzymy, szkoła może dobrze wywiązywać się ze swoich funkcji wychowawczych, które poprzez obecną reformę oświaty, na równi zostały postawione przed nią z funkcjami edukacyjnymi¹⁶.

Przekaz wartości w szkole jest bardzo skomplikowany w społeczeństwie, w którym wszelkie autorytety są zachwiane. Taka sytuacja wpływa na rozwój duchowy i moralny oraz wychowanie dzieci i młodzieży. W tych trudnych czasach trzeba sobie zadać pytanie, kim jest człowiek, oraz kim może się stać? Prawda, wolność, życie, pokój, tolerancja, sprawiedliwość, miłość to wartości, przez które człowiek odnosi się do człowieka. Postępując zgodnie z nimi człowiek stopniowo odnajduje i realizuje swoje człowieczeństwo. W wychowaniu chodzi głównie o to, aby człowiek stawał się coraz bardziej człowiekiem. Wychowanie to rozwijanie człowieczeństwa¹⁷.

Na podsumowanie chciałabym przytoczyć słowa papieża Jana Pawła II: *„Wyjątkowym ważnym aspektem spoczywającym na was zadania jest wasze powołanie do prowadzenia młodych do Chrystusa poprzez przykład własnego życia. Patrząc na was, uczniowie, muszą wyraźnie dostrzegać i poznawać bogactwo oraz radość życia zgodnego z Jego nauką i Jego trudnymi wymaganiami. Wszyscy uczniowie świata powtarzają dziś swym katolickim nauczycielom słowa zapisane w Ewangelii św. Jana: „Chcielibyśmy ujrzeć Jezusa” (J 12, 21). Takie właśnie jest prawdziwe życiowe zadanie katolickiego nauczyciela: ukazać młodzieży Jezusa. Św. Paweł widział swoją posługę jako długotrwałą, ogromny trud kształtowania Chrystusa w tych, do których służby został powołany”¹⁸.*

¹⁵ L. Ćwiek, *Wartości w wychowaniu*, dz. cyt.

¹⁶ R. Jagiełło, *Wpływ wartości religijnych na wychowanie ucznia*, http://angelus.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=6867%3Awpsyw-wartopci-religijnych-na-wychowanie-ucznia-ks-roman-jagiesso&catid=216%3Apedagogika&Itemid=686

¹⁷ M. Talarczyk, *Znaczenie wartości*, dz. cyt.

¹⁸ M. Kozyra, *System wartości chrześcijańskich*, na: <http://www.marcinkozyra.salezjanie.pl>

Bibliografia:

Ćwiek L., *Wartości w wychowaniu*,

http://www.wychowawca.pl/miesiecznik_nowy/2007/12-2007/03.htm.

Dyk W., *Wartości chrześcijańskie podstawą wychowania w szkole europejskiej*,
w: *Wychowanie moralne w szkole katolickiej*, pod. red. A. J. Sowińskiego, A. Dymera,
KWADRA, Szczecin 2003, s. 231 – 241.

Jagięło R., *Wpływ wartości religijnych na wychowanie ucznia*, <http://angelus.pl>

Łobocki M., *Teoria wychowania w zarysie*, IMPULS, Kraków 2007, s.95 – 119.

Talarczyk M., *Znaczenie wartości*, http://www.wychowawca.pl/miesiecznik/06_138/02.htm